ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים: **גמ'** [א]ת"ר ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו [ב]גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גנז ספר רפואות והודו לו ועל שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו: מרכיבין דקלים כל היום וכו': היכי עבדי אמר רב יהודה מייתי אסא דרא ושיכרא דדפנא וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה וכל דקאי בארבע אמות דידיה אי לא עבדי ליה הכי צאוי לאלתר רב אחא בריה דרבא אמר מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא: וכורכין את שמע: היכי עבדי אמר רב יהודה אומרים [1]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין רבא אמר מפסיקין היו אלא שהיו אומרים [2]היום על לבבך דמשמע היום על לבבך [ג]ולא מחר על לבבך: [ד]ת"ר כיצד היו כורכין את שמע אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד [ה]ואנן מאי טעמא אמרינן ליה כדדריש ר' שמעון בן [ו]לקיש דאמר רשב"ל [3]ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה להביא (א) בחשאי אמר רבי אבהו התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין ובנהרדעא דליכא מינין עד השתא אמרי לה בחשאי: [ז]תנו רבנן ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים ואלו ברצון חכמים מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין לפני העומר ואלו שלא ברצון חכמים גודשין לפני העומר ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה דברי רבי מאיר אמר לו רבי יהודה אם ברצון חכמים היו עושין יהו כל אדם עושין כן אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים היו עושין על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם ואלו שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ופורצין פרצות בגנותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת נותנין פיאה לירק ומיחו בידם חכמים וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא [ח]והתנן אנשי יריחו קוצרין לפני העומר ברצון חכמים וגודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם חכמים

מאן

ואוכלין מתחת הנשרין. תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות. וטעמא דכולהו מפרש בגמרא: **ונותנין פיאה לירק.** והוא פטור מן הפיאה כדמפרש בגמרא [ע"ב]: **ומיחו בידן.** משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלין אותה פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר נינהו: **גמ' גירר עצמות אביו.** משום כפרה ולא קברו בכבוד כדרגש ומטה נאה ומפני קידוש השם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: **כיתת נחש הנחשת.** לפי שהיו טועים אחריו: **וגנז ספר רפואות.** כדכתיב[ט] והטוב (והישר) בעיניך עשיתי ואמרינן בברכות[פ] שגנז ספר רפואות לפי שלא היה לבם נכנע על חוליים אלא מתרפאין מיד: **סתם מי גיחון.** כדכתיב (ד"ה ב לב) (למען לא)[י] יבאו מלכי אשור ומצאו מים לשתות: **ולא הודו לו.** שהיה לו לבטוח בהקב"ה שאמר (מלכים ב יט) וגנותי על העיר הזאת להושיעה: **עיבר ניסן בניסן.** לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשאו אדר השני כדכתיב (ד"ה ב ל) ויועץ המלך חזקיה לעשות פסח בחדש השני וגו' כי מרבית העם רבים אשר לא הוטהרו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע: **ולא הודו לו.** כדאמר בסנהדרין[כ] ובברכות [י:] החדש הזה וגו'[ל] זה ניסן ואין אחר ניסן: **אסא דרא.** הדס לח: **ושיכרא דדפנא.** שכר של עץ שקורין לו"ר וגדילין בו פרי שקורין ביי"ש: **דלא חלפו עליה ארבעין יומי.** משנטחנה: **ושדו ליה לדקלא בליביה.** דקל יש לו לב מתוכו ויש לו מוח לאורכו כמו שיש לעץ שקורין שנבו"ג ולאגוז והמשקה הזה מועיל לדקל להתקיים: **וכל.** אילן דקאי בארבע אמות דידיה דלא עבדי ליה הכי: **צאוי.** מתייבש: **רב אחא בריה דרבא אמר.** לאו היינו מרכיבין דמתניתין אלא מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא מניחין ותוחבין גמזות רכה בת שנתה שניתוספה באילן בשנה שעברה וקרי ליה כופרא דיכרא על שם שמכניסין אותו בענף האילן שקולץ ענף גדול וסודקו ומשים את זה בתוכו. לשון אחר כופרא דיכרא ענף רך של דקל זכר ומרכיבו בסדק של דקל נקיבה מפני שדקל נקיבה אינה עושה פירות והזכרים עושין פירות: **ולא היו מפסיקין.** בין אחד לואהבת (ב) אע"פ דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון ופסוק שני לשון צואה הוא: **רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו.** וכורכין כלומר שהיו מדבקין כל הקרייה כמות שהיא ולא היו מוסיפין. ואית דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו פי' שהיו אומרים אותו בקול רם: **קץ הימין.** שיחזיר ימינו לפניו שהשיב אחור ימינו מפני אויב: **שמע ישראל.** לאביהם היו אומרים: **נימריה.** להאי ברוך שם כבוד מלכותו בקרית שמע: **ציקי קדירה.** ארשדור"א: **יש לה צער.** צער גופה מחמת התאוה: **מפני תרעומת המינין.** שלא יהו אומרים עלינו שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון בחשאי. ומאן דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מפרש שהיו אומרים אותו בקול רם כשאר הקרייה וביניהן לא היו מינין: **נשר.** פירות הנושרין: ה"ג **מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה.** כשהוקדשו הסדנין תחילה ויתוספו הגידולין: **קוצרין לפני העומר ברצון חכמים.** כלומר לא הקפידו חכמים דאיסורא דאורייתא ליכא דמקום שאי אתה מביא הוא ואיסורא דרבנן נמי ליכא דילמא אתי למיכל מיניה לא גזרו דהא חדש מיבדל בדילי מיניה[מ] כולי שתא שאינו נוהג אותו כל השנה[נ]: **וגודשין שלא ברצון חכמים.** כיון דלאו פסידא הוא גזרו רבנן שימתינו משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מיניה:

מאן

לא היו מפסיקין. בין שמע ישראל לשם דמשמע דלומר לשם שישמע ישראל ויענם[ס]:

מחלוקת

מסורת הש"ס

א) ברכות יג: [במשני' נדפס כל זה למשנה ועתוי"ט], ב) [סנהדרין מז.], ג) [עי' תוס' ע"ז ג. ד"ה היום], ד) [תוספתא פ"ג הט"ו], ה) ס"א בן פזי, ו) מנחות עא. [תוספתא פ"ג הט"ו], ז) מנחות עא., ח) [ישעיה לח], ט) [דף י:], י) [בפסוק: למה], כ) [דף יב:], ל) [שמות יב], מ) [לעיל יא.], נ) בס"א ליתא: שאינו נוהג אותו כל השנה, ס) [ועי' תוס' מנחות עא. ד"ה וכורכין],

תורה אור השלם

1. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: דברים ו ד
2. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: דברים ו ו
3. וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: בראשית מט א

הגהות הב"ח

(א) גמרא להביא לה בחשאי: (ב) רש"י ד"ה ולא היו מפסיקין בין אחד לואהבת ר"ל אין מאריכין דצריך להאריך כצ"ל ותיבת אע"פ נמחק:

רבינו חננאל

פירוש צאוי, יבש. וכורכין את שמע. קיימא לן כרבי יהודה דאמר לא שהיו כורכין שמע ישראל עם ואהבת את ה', אלא לעולם מפסיקין היו, אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ומאי כורכין דקתני דלא היו מפסקי בדבר אחר בין שמע לואהבת את ה' אלקיך. ואנן מאי טעמא אמרי' ליה, כי הא דדרש ר' שמעון בן פזי, ויקרא יעקב אל בניו. מלמד שבקש לגלות הקץ לבניו, נסתלקה שכינה ממנו, אמר דלמא חס ושלום פסול יש במטתי, פתחו כולן ואמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. כיון ששמע להם כך פתח הוא ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. התקינו חכמים במקום שאין בו מינין לאמרו בחשאי, ובמקום שיש בו מינין אומרין אותו בקול. באושא[א] הוו שכיחי מינין.

א) מדברי רבינו ז"ל אלו נראה שהיה גורס בגמ' אמר רבי אבהו באושא התקינו וכו' ואפשר נתן טעם משום דבאושא הוו שכיחי מינין.

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"א מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' סא סעיף יג [רב אלפס ברכות פ"ב דף יא.]:

לעזי רש"י

לו"ר. דפנה.
ביי"ש. גרגירים (ובפרט פירות הדפנה).
שנבו"ג [שיאו"ד]. סמבוק (צמח).
ארשידור"א. בשר מטוגן ומתובל.

מוסף רש"י

גירר עצמות אביו. לפי שהיה רשע הוא ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוליכו כהוגן במטות זהב וכסף (ברכות י:). גנז ספר רפואות. כדי שיבקשו רחמים (שם). סתם מי גיחון. מי שלוח בדברי הימים (ב לב) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור ומצאו מים לשתות, ולא זהו גיחון הנהר הגדול, דההוא לאו בארץ ישראל היא, אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים, שנאמר (מ"א א) והורדתם אותו אל גיחון, ומתרגמינן ותחתון יתיה לשילוחא (ברכות י:). ולא היו מפסיקין. ליתן ריוח בין תיבה לתיבה (מנחות עא.). מרכיבין דקלים כל היום. של ארבעה עשר בניסן, דסברי לאו מלאכה חשובה היא (שם). וקוצרין לפני העומר. ואע"ג דאמר ר' מאיר (שם סז:) מותרין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי שלא ברצון חכמים, דגזר דלמא אתי למיכל מיניה, התם הוא דעסיק ביה טובא בקצירה וטחינה וקלי והרקדה, ועוד שלא במקום פסידא הוא, אבל אנשי יריחו דפסידא איכא וקצירה לחודה שרינן להו, מודה ר' מאיר דברצון חכמים הוא, תדע מדלא שרי גדישה (שם עא.). מתירין גמזיות של הקדש. נהגא, היו מתירים ענפים של חרוב ושקמה, שהיו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא קורות עיקר האילן ולא גידולי גמזיות, וקא סברי אין מעילה בגידולין, והכי נקט חרוב ושקמה, דסתמייהו לקורות קיימי (שם עא:). להאכיל נשר. פירות שתחת האילן שנשרו, ורבנן גזרו שמא יעלה ויתלוש (שם). נותנין פאה לירק. ואין פאה נוהגת בה, דכלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ומכניסו לקיום, ואמרינן (שבת סח.) מכניסו לקיום למעוטי ירק, וכי יהבי פאה מפקעי לה לכן פאה ממעשר שלא כדין (מנחות עא:).